

Algoritmusok és adatszerkezetek II.
előadásjegyzet:

Mintaillesztés, Tömörítés

Ásványi Tibor – asvanyi@inf.elte.hu

2026. január 3.

Tartalomjegyzék

1. Mintaillesztés (String-matching [2])	4
1.1. Egyszerű mintaillesztés (Naive string-matching)	4
1.2. Quicksearch	6
1.3. Mintaillesztés lineáris időben (Knuth-Morris-Pratt, azaz KMP algoritmus)	8
1.3.1. A KMP algoritmus fő eljárása	11
1.3.2. A π prefix tömb inicializálása	14
1.3.3. A KMP algoritmus összegzése	17
1.3.4. A KMP algoritmus szemléltetése	17
2. Információtömörítés ([4] 5)	19
2.1. Naiv módszer	19
2.2. Huffman-kód	19
2.2.1. Huffman-kódolás szemléltetése	21
2.3. Lempel–Ziv–Welch (LZW) módszer	23

Hivatkozások

- [1] ÁSVÁNYI TIBOR, Algoritmusok és adatszerkezetek II.
Útmutatások a tanuláshoz, jelölések, tematika,
fák, gráfok,
mintaillesztés, tömörítés
- [2] CORMEN, T.H., LEISERSON, C.E., RIVEST, R.L., STEIN, C.,
angolul: Introduction to Algorithms (Fourth Edititon), chapter 32
(String Matching) *The MIT Press*, 2022.
magyarul: Új Algoritmusok, 32. fejezet *Scolar Kiadó*, Budapest, 2003.
ISBN 963 9193 90 9
- [3] FEKETE ISTVÁN, Algoritmusok jegyzet
- [4] RÓNYAI LAJOS – IVANYOS GÁBOR – SZABÓ RÉKA, Algoritmusok,
TypoTEX Kiadó, 1999. ISBN 963 9132 16 0
- [5] WEISS, MARK ALLEN, Data Structures and Algorithm Analysis,
Addison-Wesley, 1995, 1997, 2007, 2012, 2013.
- [6] ÁSVÁNYI TIBOR, Algoritmusok és adatszerkezetek I. előadásjegyzet
(2025)

1. Mintaillesztés (String-matching [2])

1.1. Jelölések. (Notations)

$$\begin{aligned}\mathbb{N} &= \{ i \in \mathbb{Z} \mid i \geq 0 \} & i..k &= \{ j \in \mathbb{N} \mid i \leq j \leq k \} \\ [i..k) &= \{ j \in \mathbb{N} \mid i \leq j < k \} & (i..k) &= \{ j \in \mathbb{N} \mid i < j < k \} \\ \Sigma &= \{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_d\} \text{ az ábécé (alphabet), ahol } d \in \mathbb{N} \wedge d > 0 \\ T : \Sigma[n] &\text{ a szöveg (text), ami betűk egy sztringje 0-tól } n-1\text{-ig indexelve.} \\ T[i..j) &= T[i..j-1] \\ P : \Sigma[m] &\text{ a minta (pattern), ahol } 0 < m \leq n.\end{aligned}$$

A továbbiakban feltesszük, hogy $T : \Sigma[n]$ és $P : \Sigma[m]$, valamint a hosszuk, azaz m és n változatlanok, ahol $1 \leq m \leq n$ (a minta nem üres, és legfeljebb olyan hosszú, mint a szöveg).

A $T : \Sigma[n]$ szövegben keressük a $P : \Sigma[m]$ minta előfordulásait (occurrences). Más szavakkal, a T szövegben P minta azon eltolásait keressük, amelyekre $T[s..s+m) = P[0..m)$. Ezekre az eltolásokra $s \in 0..n-m$ nyilvánvalóan teljesül.

1.2. Definíció.

$s \in 0..n-m$ a P minta lehetséges eltolása (possible shift) a T szövegen.
 $s \in 0..n-m$ érvényes eltolás (valid shift), ha $T[s..s+m) = P[0..m)$.
Különben $s \in 0..n-m$ érvénytelen eltolás (invalid shift).

1.3. Probléma. (Mintaillesztés.) Az érvényes eltolások V halmazát szeretnék meghatározni. Ehhez eltolások egy S halmazába gyűjtjük a mintaillesztő keresések futása során talált érvényes eltolásokat. A problémát megoldó algoritmusok közös utófertétele $S = V$, ahol

$$V = \{ s \in 0..n-m \mid T[s..s+m) = P[0..m) \}.$$

1.1. Egyszerű mintaillesztés (Naive string-matching)

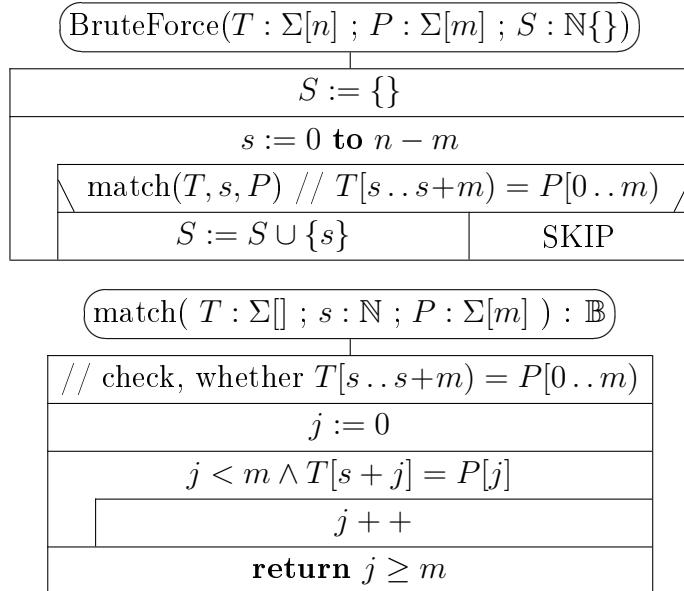
Vegyük bevezetésként a következő példát! A $P[0..4) = BABA$ mintát keressük a $T[0..11) = ABABBABABAB$ szövegben. (\underline{B} : B -t sikeresen illesztette a szöveg megfelelő betűjére; \mathcal{B} : sikertelenül illesztette.)

Ennél az algoritmusnál sorban megvizsgáljuk a lehetséges eltolásokat, és kiszűrjük közülük az érvényeseket. Úgymond nyers erővel (brute-force) oldjuk meg a problémát.

(The naive string-matching [the Brute-Force] algorithm checks each possible shift in order and collects the valid shifts with maximal (i.e. worst-case) time complexity $\Theta((n-m+1) * m)$, which is $\Theta(n^2)$ if $m = \lfloor n/2 \rfloor$. [2])

$i =$	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
$T[i] =$	A	B	A	B	B	A	B	A	B	A	B
	\mathcal{B}	A	B	A							
		<u>B</u>	<u>A</u>	<u>B</u>	\mathcal{A}						
			\mathcal{B}	A	B	A					
				<u>B</u>	\mathcal{A}	B	A				
$s=4$					<u>B</u>	<u>A</u>	<u>B</u>	\mathcal{A}			
						\mathcal{B}	A	B	A		
$s=6$							<u>B</u>	<u>A</u>	<u>B</u>	\mathcal{A}	
								\mathcal{B}	A	B	A

$$S = \{ 4; 6 \} = V$$

A $T[s \dots s+m] = P[0 \dots m]$ egyenlőségyvizsgálatra: $MT_e(m) \in \Theta(m)$
 $mT_e(m) \in \Theta(1)$

Innét a teljes algoritmusra: $MT_{BF}(n, m) \in \Theta((n - m + 1) * m)$
 $mT_{BF}(n, m) \in \Theta(n - m + 1)$

Ha egy feladatosztályon valamely $0 < k < 1$ konstansra $m \leq k * n$, akkor
 $1 * n \geq n - m + 1 > n - k * n = (1 - k) * n$, ahol $1 > 1 - k > 0$ konstans.

Innét a $\Theta(\cdot)$ függvényosztályok definíciója szerint

$n - m + 1 \in \Theta(n)$ és $(n - m + 1) * m \in \Theta(n * m)$.

Ebből pedig az $\cdot \in \Theta(\cdot)$ reláció tranzitivitása miatt:

1.4. Következmény. *Ha egy feladatosztályon a k és az m konstansokra
 $0 < k < 1 \wedge m \leq k * n \Rightarrow mT_{BF}(n, m) \in \Theta(n) \wedge MT_{BF}(n, m) \in \Theta(n * m)$*

Másrészt, amennyiben egy feladatosztályon m az n -hez képest nem is elhangolható, azaz valamely $\varepsilon > 0$ konstansra $m \geq \varepsilon * n$, akkor $\varepsilon * n * n \leq n * m \leq n * n$. Következésképp $n * m \in \Theta(n^2)$. Ebből az 1.4 következménnyel adódik az alábbi eredmény:

1.5. Következmény. *Ha egy feladatosztályon az ε és a k konstansokra $0 < \varepsilon \leq k < 1 \wedge \varepsilon * n \leq m \leq k * n \Rightarrow MT_{BF}(n, m) \in \Theta(n^2)$*

1.2. Quicksearch

A gyorsabb keresés érdekében ennél és a következő (KMP) algoritmusnál általában egynél nagyobb lépésekben növeljük a $P[0..m)$ minta eltolását a $T[0..n)$ szöveghez képest úgy, hogy biztosan ne ugorjunk át egyetlen érvényes eltolást sem. Mindkét algoritmus, a tényleges mintaillesztés előtt egy előkészítő fázist hajt végre, ami nem függ a szövegtől, csak a mintától.

A Quicksearch-nél ebben az előkészítő fázisban az ábécé σ elemeihez $shift(\sigma) \in 1..m+1$ címkéket társítunk, ahol $P[0..m)$ a keresett minta.

Tegyük fel most, hogy $\sigma = T[s + m]$. Ekkor a $shift(\sigma)$ érték megmondja, hogy a $T[s..s+m] = P[0..m)$ összehasonlítás után legalább mennyivel kell (jobbra) eltolni a P mintát a szövegen ahoz, hogy a $T[s+m]$ alapján legyen esély a mintának a megfelelő szövegrészhez való illeszkedésére.

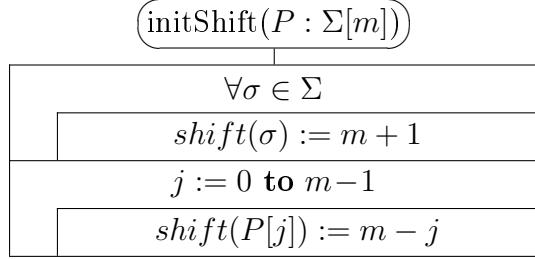
- $\sigma \in P[0..m)$ esetén a $shift(\sigma) \in 1..m$ érték azt mondja meg, hogy legalább mennyivel kell tovább tolni a P mintát ahoz, hogy a $T[s+m]$ betűhöz kerülő karaktere maga is σ legyen. Világos, hogy a σ legjobboldali P -beli előfordulásához tartozik a legkisebb ilyen eltolás.
- $\sigma \notin P[0..m)$ esetén $shift(\sigma) = m + 1$ lesz, azaz a minta átugorja a $T[s+m]$ karaktert.

Arra az esetre, amikor az ábécé $\Sigma = \{A,B,C,D\}$, a minta pedig $P[0..4)=CADA$, az alábbi fél absztrakt példákban xxxx mutatja a CADA mintával az eltolás előtt összehasonlított szövegrészét, maga a CADA pedig a minta eltolás utáni helyzetét. (Ezután természetesen újabb összehasonlítás kezdődik a szöveg megfelelő része és a minta között stb.)

Szöveg: ...xxxxA.....xxxxB.....xxxxC.....xxxxD...
Minta: CADA CADA CADA CADA

A megfelelő $shift$ értékek értékeit a következő táblázat mutatja.

σ	A	B	C	D
$shift(\sigma)$	1	5	4	2

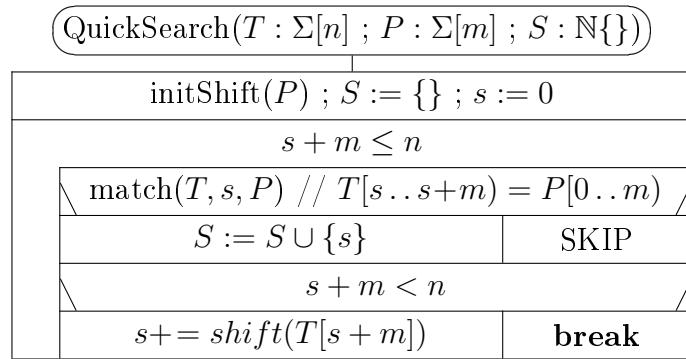
Az ábécé méretét konstansnak tekintve $T_{\text{initShift}}(m) \in \Theta(m)$ adódik.

A $P[0..4] = \text{CADA}$ mintával az initShift() majd a Quicksearch() működése:

σ	A	B	C	D
initial $shift(\sigma)$	5	5	5	5
C			4	
A	3			
D				2
A	1			
final $shift(\sigma)$	1	5	4	2

$i =$	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22		
$T[i] =$	A	D	A	B	A	B	C	A	D	A	B	C	A	B	A	D	A	C	A	D	A	D	A		
	\emptyset	A	D	A																					
	\emptyset	A	D	A																					
$s = 6$						<u>C</u>	<u>A</u>	<u>D</u>	<u>A</u>																
															<u>C</u>	<u>A</u>	\emptyset	<u>A</u>							
															\emptyset	<u>A</u>	D	<u>A</u>							
$s = 17$																		<u>C</u>	<u>A</u>	<u>D</u>	<u>A</u>				
																	\emptyset	<u>A</u>	D	<u>A</u>					

$$S = \{ 6; 17 \} = V$$

$$mT(n, m) \in \Theta\left(\frac{n}{m+1} + m\right) \quad (\text{pl. ha } T[0..n] \text{ és } P[0..m] \text{ diszjunktak})$$

$$MT(n, m) \in \Theta((n - m + 2) * m) \quad (\text{pl. ha } T = AA\dots A \text{ és } P = A\dots A)$$

A minimális műveletigény nagyságrenddel jobb, mint az egyszerű mintaillesztésnél, a tényleges (nem az aszimptotikus) maximális futási idő viszont még egy kicsit rosszabb is. Szerencsére, a tapasztalatok szerint az átlagos futási idő inkább a legjobb esethez áll közel, mintsem a legrosszabbhoz. Időkritikus alkalmazásokban viszont egy stabilabb futási idejű, minden esetben hatékony algoritmusra lenne szükségünk.

1.3. Mintaillesztés lineáris időben (Knuth-Morris-Pratt, azaz KMP algoritmus)

A KMP algoritmus futási ideje minden esetben $\Theta(n)$, a legjobb és a legrosszabb eset között körülbelül kétszeres szorzóval, ami nem csak hatékony működést, de nagyon stabil futási időt is jelent. Ellentétben a korábban ismertetett megoldásokkal, sohasem lép vissza a T szövegen, így a KMP algoritmus könnyen implementálható szekvenciális fájlokra.

A következő speciális jelöléseket fogjuk használni.

1.6. Jelölések.

- Ha x és y két sztring, akkor $x + y$ a konkatenáltjuk. Pl. $x = AB$ és $y = BA$ esetén $x + y = ABBA$ és $y + x = BAA$.
- ε az üres sztring. Nyilván tetszőleges x sztringre $x + \varepsilon = x = \varepsilon + x$.
- Ha x és y két sztring, akkor $x \sqsubseteq y$ (x az y prefixe) azt jelenti, hogy $\exists z$ sztring, amire $x + z = y$. ($\varepsilon, A, AB, ABB, ABBA \sqsubseteq ABBA$)
- Ha x és y két sztring, akkor $x \sqsubset y$ (x az y valódi prefixe [proper prefix]) azt jelenti, hogy $x \sqsubseteq y \wedge x \neq y$. ($\varepsilon, A, AB, ABB \sqsubset ABBA$)
- Ha x és y két sztring, akkor $x \sqsupseteq y$ (x az y szuffixe) azt jelenti, hogy $\exists z$ sztring, amire $z + x = y$. ($ABBA, BBA, BA, A, \varepsilon \sqsupseteq ABBA$)
- Ha x és y két sztring, akkor $x \sqsupset y$ (x az y valódi szuffixe [proper suffix]) azt jelenti, hogy $x \sqsupseteq y \wedge x \neq y$. ($BBA, BA, A, \varepsilon \sqsupset ABBA$)
- $P_{:j} = P[0..j] = P[0..j-1]$ (csak ebben az alfejezetben) $P_{:j}$ a P sztring j hosszúságú prefixe, azaz kezdőszemelete. $P_{:0} = \varepsilon$ az üres prefixe. Hasonlóan $T_{:i} = T[0..i]$.
[Eszerint minden sztringnek szuffixe az üres sztring, azaz $P_{:0} \sqsupseteq P_{:j}$

$(j \in 0..m)$, és minden nemüres sztringnek valódi szuffixe az üres sztring, azaz $P_{:0} \sqsupseteq P_{:j}$ ($j \in 1..m$).]

A sztringek alábbi, nyilvánvaló tulajdonságai hasznosak lesznek. [2].

1.7. Lemma. A szuffixum reláció tranzitivitása (Transitivity of the suffix relation) $x \sqsupseteq y \wedge y \sqsupseteq z \Rightarrow x \sqsupseteq z$.

1.8. Lemma. Átfedő szuffix (Overlapping-suffix) lemma

Tegyük fel, hogy x, y és z olyan sztringek, amelyekre $x \sqsupseteq z$ és $y \sqsupseteq z$.

$|x| \leq |y| \Rightarrow x \sqsupseteq y$. $|x| < |y| \Rightarrow x \sqsupsetneq y$. $|x| = |y| \Rightarrow x = y$.

1.9. Lemma. Szuffix kiterjesztési (Suffix-extension) lemma

$P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge P[j] = T[i] \iff P_{:j+1} \sqsupseteq T_{:i+1}$.

$P_{:i} \sqsupseteq P_{:j} \wedge P[i] = P[j] \iff P_{:i+1} \sqsupseteq P_{:j+1}$.

Bevezetés a KMP algoritmushoz: Tekintsük a következő példát!

1.10. Példa. Feltessük, hogy van egy hosszabb T szövegünk, de most ennek csak a $T[i-5..i+2] = BABABABB$ részét vesszük figyelembe. A minta a $P_{:6} = BABABB$. Az aktuális eltolás $i - 5$. A sikeresen illesztett betűket aláhúztuk. A sikertelenül illesztett karaktert pedig áthúztuk.

...	T_{i-5}	T_{i-4}	T_{i-3}	T_{i-2}	T_{i-1}	T_i	T_{i+1}	T_{i+2}
...	B	A	B	A	B	A	B	B
$P_{:6} =$	<u>B</u>	<u>A</u>	<u>B</u>	<u>A</u>	<u>B</u>	<u>B</u>		
			B	A	B	<u>A</u>	<u>B</u>	<u>B</u>

A táblázat harmadik sorában, sikeresen illesztettük a minta $P_{:5}$ kezdőszelét a $T[i-5..i]$ szövegrészhez, de $P[5] \neq T[i]$. Következésképpen $i-5$ egy érvénytelen eltolás.

Most a legkisebb további eltolást keressük úgy, hogy a minta $P_{:5}$ kezdőszelének az a $P_{:k}$ ($0 \leq k < 5$) prefixe, ami még a szöveg $T[i-k..i]$ része alatt van, illeszkedjen arra, azaz $P_{:k} = T[i-k..i]$ teljesüljön. (Lásd a fenti táblázat utolsó sorát!) Ez a $P_{:k}$ -t meghatározó legkisebb további eltolás legfeljebb 5, mert $P_{:0} \sqsupseteq T_{:i}$. Ezzel a $P_{:k}$ -t meghatározó eltolással biztosan nem ugrunk át egyetlen érvényes eltolást sem. A mi esetünkben két betűvel kell tovább tolni a mintát és $k = 3$. Ezután azt találjuk, hogy $P[3] = T[i]$, $P[4] = [i+1]$ és $P[5] = T[i+2]$. Következőleg $i-3$ egy érvényes eltolás. Bármely ennél nagyobb eltolás átugorta volna az $i-3$ érvényes eltolást.

Az előbbi példa felveti a kérdést, hogyan lehetne a k értékét hatékonyan meg-
határozni. Bár a példa szerint továbbra is $j = 5$, a következő gondolatmenet
tetszőleges $P_{:m}$ minta és $T_{:n}$ szöveg esetében alkalmazható, ha $j \in 1..m$,
ahol $i - j$ az aktuális eltolás, $P_{:j} = T[i - j..i]$ azaz $P_{:j} \sqsupseteq T_{:i}$, valamint
($P[j] \neq T[i] \vee j = m$).

Világos, hogy nagyobb *további eltoláshoz* kisebb k érték, míg kisebb *to-
vábbi eltoláshoz* nagyobb k érték tartozik, mivel a *további eltolás + k = j*.
Ezenkívül k a *legkisebb további eltoláshoz* tartozik, amelyre $P_{:k} \sqsubset T_{:i}$, ahol
ez a *további eltolás* legfeljebb j , ui. $P_{:0} \sqsubset T_{:i}$. Ezért k a legnagyobb h ,
amire $P_{:h} \sqsubset T_{:i} \wedge 0 \leq h < j$ teljesül. Továbbá $P_{:h} \sqsubset T_{:i}$ ekvivalens
a $P_{:h} \sqsubset P_{:j}$ relációval, mert $P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 \leq h < j$. (Más szavakkal,
 $P[0..h) = T[i-h..i)$ ekvivalens a $P[0..h) = P[j-h..j)$ relációval, mert
 $P[0..j) = T[i-j..i) \wedge 0 \leq h < j$.)

Következésképpen k csak $P_{:j}$ -től függ. Mivel $P_{:m}$ fix, k csak j -től függ.
Más szavakkal, a leghosszabb $P_{:h}$ -t keressük, amire $P_{:h} \sqsubset P_{:j} \wedge P_{:h} \sqsubset P_{:j}$.
Ennek hosszát a π prefix függvény határozza meg.

1.11. Definíció. $\pi(j) = \max\{h \in 0..j-1 \mid P_{:h} \sqsubset P_{:j}\} \quad (j \in 1..m)$

Ennek a függvénynek a hatékony kiszámítását később, 1.3.2-ben részletezzük.
Előbb azonban megnézzük a KMP algoritmus még egy, konkrét esetét, majd
1.3.1-ben formálisan is megadjuk és elemezzük a fő eljárás struktogramját.
A π prefix függvény következő tulajdonságai megkönnyítik a számolást.

1.12. Tulajdonság. $j \in 1..m \Rightarrow \pi(j) \in 0..j-1$

Bizonyítás. A 1.11. definíció szerint $\pi(j)$ a $0..j-1$ egy részhalmazának a
maximuma. \square

1.13. Lemma. $j \in [1..m) \Rightarrow \pi(j+1) \leq \pi(j) + 1$

Bizonyítás.

- Ha $\pi(j+1) = 0 \Rightarrow \pi(j+1) = 0 \leq 0 + 1 \leq \pi(j) + 1$ mivel $\pi(j) \geq 0$ az 1.12.
tulajdonság szerint.
- Ha $\pi(j+1) > 0 \Rightarrow$ a prefix függvény definíciója (1.11) szerint
 $P_{:(\pi(j+1)-1)+1} = P_{:\pi(j+1)} \sqsubset P_{:j+1} \Rightarrow$ az 1.9. lemmával $P_{:\pi(j+1)-1} \sqsubset P_{:j} \Rightarrow$
újra az 1.11. definícióval $\pi(j+1) - 1 \leq \pi(j) \Rightarrow \pi(j+1) \leq \pi(j) + 1$. \square

1.14. Példa. Kiszámítjuk a π függvényt az 1.11. definíció, az 1.12. tulaj-
donság és az 1.13. lemma szerint a $P_8 = P[0..8) = BABABBAB$ mintára.

$P[j-1] =$	B	A	B	A	B	B	A	B
$j =$	1	2	3	4	5	6	7	8
$\pi(j) =$	0	0	1	2	3	1	2	3

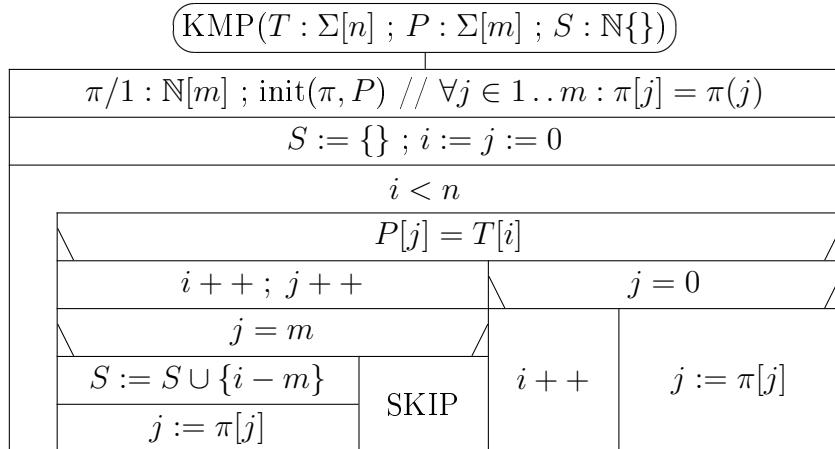
1.15. Példa. Alkalmazzuk az eddig tanultakat a következő esetben! A $P_{:8} = P[0..8) = BABABBBAB$ minta előfordulásait keressük a $T_{:18} = T[0..18) = ABABABABBABABABBAB$ szövegen. (A minta elején a jelöletlen betűkről „illesztés nélkül is tudja” az algoritmus, hogy illeszkednek a szöveg megfelelő karakterére. \underline{B} : B -t sikeresen illesztette a szöveg megfelelő betűjére; \cancel{B} : sikertelenül illesztette.)

$i =$	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
$T[i] =$	A	B	A	B	A	B	A	B	B	A	B	A	B	A	B	B	A	B
	\cancel{B}																	
	\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}	\cancel{B}												
$s=3$			\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}	\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}								
								\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}	\cancel{B}					
$s=10$										\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}	\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}	
														\cancel{B}	\cancel{A}	\cancel{B}		

$$S = \{3; 10\} = V$$

1.3.1. A KMP algoritmus fő eljárása

Az 1.10. példával kapcsolatos megfontolások alapján megadjuk a KMP algoritmus fő eljárásának struktogramját.

A 1.3.2 alfejezetben fogjuk látni, hogy az $\text{init}(\pi, P)$ eljáráshívás a π prefix-függvény értékeit összegyűjt a π tömbbe, $\Theta(m)$ műveletigénnel. Az $\text{init}(\pi, P)$ eljáráshívás utófeltétele az, hogy $(\forall j \in 1..m : \pi[j] = \pi(j))$.

A fő eljárás elemzése a ciklusa 1.17. invariánsán alapszik, ahol $i - j$ a P minta aktuális eltolása a T szövegen. Az invariáns helyességének bizonyításához hasznos lesz a következő lemma.

1.16. Lemma. $j \in 1..m \wedge P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \Rightarrow$
nincs érvényes eltolás az $(i-j..i-\pi(j))$ intervallumban.

Bizonyítás. Tegyük fel indirekt módon, hogy $k \in (\pi(j) .. j)$ és $i - k$ érvényes eltolás! Ez azt jelenti, hogy $T[i-k..i-k+m] = P[0..m]$. Nyilván $k < j \leq m$. Innét $k < m$, amiből $i - k + m > i$ adódik. Ezért $T[i-k..i] = P[0..k]$, vagy másiképp írva $P_{:k} \sqsupseteq T_{:i}$. Továbbá $P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge k < j$. Következésképpen $P_{:k} \sqsubset P_{:j}$ az Átfedő szuffix lemma (1.8) miatt, de $k > \pi(j)$, amiből viszont $P_{:k} \not\sqsupseteq P_{:j}$ következik, ui. $P_{:\pi(j)}$ a $P_{:j}$ leghosszabb valódi prefixe, ami egyben szuffixe is, a π prefix függvény definíciója (1.11) alapján. \square

1.17. Tétel. Az (Inv) állítás a KMP(T, P, S) eljárás ciklusának invariánsa.
(Inv) $P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 \leq j \leq i \leq n \wedge j < m \wedge S = V \cap [0..i-j]$.

Bizonyítás. Kezdetben $i = j = 0$ miatt (Inv) a következő nyilvánvaló állításnak felel meg.

$$P_{:0} \sqsupseteq T_{:0} \wedge 0 \leq 0 \leq 0 \leq n \wedge 0 < m \wedge S = V \cap [0..0] = V \cap \{\} = \{\}.$$

A továbbiakban igazoljuk, hogy a ciklusmag végrehajtása (mind a négy programágon) tartja (Inv)-et. Állításainkhoz mindenhol hozzáértsük $\text{init}(\pi, P)$ utófeltételét. Feltéve, hogy $i < n$, akkor belépünk a ciklusba, és

$$(\text{Inv1}) \quad P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 \leq j \leq i < n \wedge j < m \wedge S = V \cap [0..i-j] \quad \text{teljesül.}$$

- Ha $P[j] = T[i]$, akkor a Szuffix kiterjesztési lemma (1.9) szerint $P_{:j+1} \sqsupseteq T_{:i+1}$, majd i és j növelése után
 $(\text{Inv2}) \quad P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 < j \leq i \leq n \wedge j \leq m \wedge S = V \cap [0..i-j]$.

1. Amennyiben $j = m$, akkor $P_{:m} \sqsupseteq T_{:i}$, vagy másiképpen írva $P[0..m] = T[i-m..i]$. Tehát $i - m$ érvényes eltolás, amit S -hez hozzávéve

$$(\text{Inv3}) \quad P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 < j \leq i \leq n \wedge j \leq m \wedge S = V \cap [0..i-j].$$

Mivel $j \in 1..m \wedge P_{:j} \sqsupseteq T_{:i}$, az 1.16. lemma szerint nincs érvényes eltolás az $(i-j..i-\pi(j))$ intervallumban. Ezért

$$P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 < j \leq i \leq n \wedge j \leq m \wedge S = V \cap [0..i-\pi(j)].$$

Figyelembe véve, hogy $P_{:\pi(j)} \sqsubset P_{:j} \sqsupseteq T_{:i}$, a szuffixum reláció transitivitása (1.7. lemma) és $\pi[j] = \pi(j)$ alapján:

$$P_{:\pi[j]} \sqsubset T_{:i} \wedge 0 < j \leq i \leq n \wedge j \leq m \wedge S = V \cap [0..i-\pi[j]].$$

Tekintettel arra, hogy $\pi[j] = \pi(j) \in [0..j]$, a $j := \pi[j]$ értékkadás után már $0 \leq j < i \wedge j < m$ teljesül. Innét

$P_{:j} \sqsubset T_{:i} \wedge 0 \leq j < i \leq n \wedge j < m \wedge S = V \cap [0..i-j)$ adódik, amiből az első programág végén közvetlenül következik (Inv).

2. Amennyiben $j \neq m$, akkor viszont (Inv2) szerint $j < m$, és így a második programág végén is teljesül (Inv).

- Ha $P[j] \neq T[i]$, akkor a Szuffix kiterjesztési lemma (1.9) szerint $P_{:j+1} \not\sqsupseteq T_{:i+1}$, vagy ezt másképpen írva $P[0..j] \neq T[i-j..i]$. (Inv1)-ből $j < m$ figyelembevételével ebből $P[0..m] \neq T[i-j..i-j+m]$ következik. Tehát az $i-j$ érvénytelen eltolás. Ebből az (Inv1), azaz a (Inv4) $P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 \leq j \leq i < n \wedge j < m \wedge S = V \cap [0..i-j]$ tulajdonsággal adódik.
3. Ha $j = 0$, akkor (Inv4) figyelembevételével a $P_{:0} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 = j \leq i < n \wedge j < m \wedge S = V \cap [0..i-j]$ állítást kapjuk, amiből i növelése után $P_{:0} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 = j \leq i \leq n \wedge j < m \wedge S = V \cap [0..i-j]$ következik, tehát a harmadik programág végén is teljesül (Inv) $P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 \leq j \leq i \leq n \wedge j < m \wedge S = V \cap [0..i-j]$.
 4. Ha viszont $j \neq 0$, akkor (Inv4) figyelembevételével $P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 < j \leq i < n \wedge j < m \wedge S = V \cap [0..i-j]$ teljesül. Ennek közvetlen következménye (Inv3) $P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 < j \leq i \leq n \wedge j \leq m \wedge S = V \cap [0..i-j]$. Az első programág vizsgálatánál már láttuk, hogy (Inv3) esetén a $j := \pi[j]$ értékadást végrehajtva teljesül (Inv), tehát az utolsó programág végén is igaz.

□

A KMP(T, P, S) eljárás parciális helyessége:

1.18. Tétel. *Ha a KMP algoritmus megáll, akkor megoldja az 1.3. (min-taillesztési) problémát, azaz $S = V$ teljesül, amikor a KMP(T, P, S) eljárás befejeződik.*

Bizonyítás. A KMP(T, P, S) eljárás ciklusának (Inv) invariánsa (1.17), azaz $P_{:j} \sqsupseteq T_{:i} \wedge 0 \leq j \leq i \leq n \wedge j < m \wedge S = V \cap [0..i-j]$, és a ciklusfeltétel tagadása, vagyis $i \geq n$ szerint $i = n \wedge j < m \wedge S = V \cap [0..n-j]$ teljesül, mikor a ciklus befejeződik. Ezenkívül, $j < m \Rightarrow n-j > n-m \Rightarrow [0..n-j] \supseteq 0..n-m \supseteq \{s \in 0..n-m \mid T[s..s+m] = P[0..m]\} = V \Rightarrow [0..n-j] \supseteq V$. Ezért $S = V \cap [0..n-j] = V$. Következőleg, $S = V$ teljesül, amikor a KMP(T, P, S) eljárás befejeződik. □

A KMP(T, P, S) eljárás megállása és hatékonysága: A terminálás iga-zolásához az 1.3.2. alfejezetben be fogjuk látni, hogy az $\text{init}(\pi, P)$ eljárás $\Theta(m)$ idő alatt lefut, most pedig azt, hogy a KMP(T, P, S) eljárás ciklusa legfeljebb $2n$ iterációt hajt végre.

A KMP(T, P, S) eljárás lineáris, pontosabban $\Theta(n)$ műveletigényének igazolásához elég beláttni, hogy a fő ciklusának a futási ideje $\Theta(n)$, ui. $m \in 1..n$ miatt ezen az $\text{init}(\pi, P)$ eljárás (1.3.2) és egyéb inicializálások $\Theta(m)$ műveletigénye aszimptotikus nagyságrendben már nem módosít. A fő ciklus $\Theta(n)$ műveletigényének igazolásához pedig elegendő azt beláttni, hogy az legalább n és legfeljebb $2n$ iterációt hajt végre. A ciklus (Inv) invariánsa (1.17) szerint $i \in 0..n \wedge j \in 0..(m-1) \wedge j \leq i$.

- Mivel az első iteráció előtt $i = 0$, és minden iteráció legfeljebb eggyel növeli az i változót, továbbá a ciklusfeltétel $i < n$, azért legalább n iteráció szükséges ahhoz, hogy $i = n$ legyen, és az eljárás befejeződjék.
- Tekintsük a $2i - j$ kifejezést! Az $i \in 0..n \wedge j \in 0..(m-1) \wedge j \leq i$ invariáns tulajdonság miatt $2i - j \in 0..2n$.

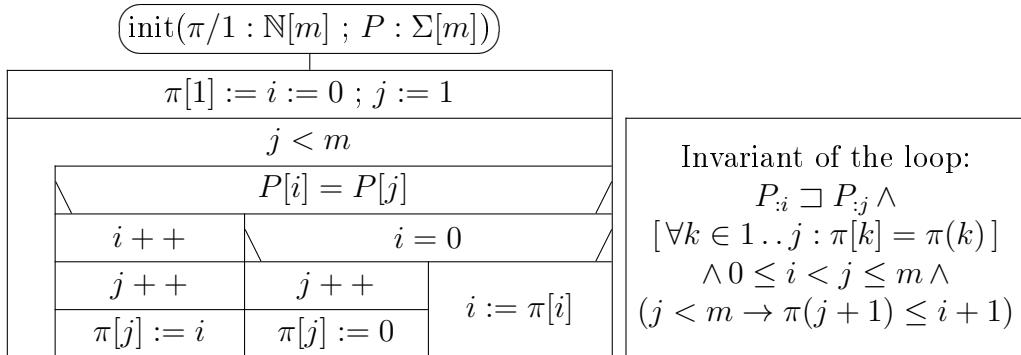
Az első iteráció előtt $2i - j = 0$, ami minden iterációval (mind a négy programágon) szigorúan monoton nő, és végig $2i - j \leq 2n$, így legfeljebb $2n$ iteráció után megáll a ciklus.

1.3.2. A π prefix tömb inicializálása

A következő, a π prefix függvényre vonatkozó lemma hasznos lesz.

1.19. Lemma. $P_{:i} \sqsupseteq P_{:j} \wedge 0 < i < j < m \wedge \pi(j+1) \leq i \Rightarrow \pi(j+1) \leq \pi(i) + 1$

Bizonyítás. Ha $\pi(j+1) = 0$, akkor $\pi(j+1) < 0 + 1 \leq \pi(i) + 1$, mert definíció szerint $\pi(i) \geq 0$. Másrészt, amennyiben $\pi(j+1) > 0$, $k := \pi(j+1) - 1$. Így $k \geq 0$ és $k + 1 = \pi(j+1)$. A π függvény definíciója szerint $P_{:k+1} \sqsupseteq P_{:j+1}$. Következésképpen $P_{:k} \sqsupseteq P_{:j}$. Figyelembe véve, hogy $P_{:i} \sqsupseteq P_{:j}$ és $k < i$, a $P_{:k} \sqsupseteq P_{:i}$ állítást kapjuk. Következőleg $k \leq \pi(i)$. Innét pedig $\pi(j+1) = k + 1 \leq \pi(i) + 1$ adódik. \square

Az $\text{init}(\pi, P)$ eljárás elemzése a kódja mellett, és az alábbi, 1.20. téTELben található ciklusinvariánsán alapszik.

1.20. Tétel. Az (inv) állítás az $\text{init}(\pi, P)$ eljárás ciklusának invariánsa.

$$\begin{aligned} \text{(inv)} \quad & P_{:i} \sqsupseteq P_{:j} \wedge (\forall k \in 1 \dots j : \pi[k] = \pi(k)) \wedge \\ & 0 \leq i < j \leq m \wedge (j < m \rightarrow \pi(j+1) \leq i+1). \end{aligned}$$

Bizonyítás. Közvetlenül az első ciklusiteráció előtt a $\pi[1] := i := 0 ; j := 1$ inicializálások miatt (inv) a következő állításnak felel meg: $P_{:0} \sqsupseteq P_{:1} \wedge (\forall k \in 1 \dots 1 : \pi[k] = \pi(1) = 0) \wedge 0 \leq 0 < 1 \leq m \wedge (1 < m \rightarrow \pi(2) \leq 1)$. Ez utóbbi tényezői igazak, sorban, mert a $P_{:0}$ üres sztring bármely nem nemüres sztringnek valódi szuffixe, továbbá az 1.12. tulajdonság szerint $\pi(1) = 0$, valamint a P minta m mérete nem nulla, és végül a 1.13. lemma alapján $\pi(1+1) \leq \pi(1)+1 = 1$, feltéve, hogy $m > 1$.

Belátjuk még, hogy a ciklusiterációk tartják az (inv) tulajdonságot, azaz, ha tetszőleges ciklusiteráció előtt (inv) és a ciklusfeltétel igaz, akkor a ciklusmag bármelyik ágának a végére jutva ugyancsak igaz lesz. Amikor belépünk a ciklusmagba, akkor (inv) és a ciklusfeltétel alapján (inv1) teljesül:

$$\begin{aligned} \text{(inv1)} \quad & P_{:i} \sqsupseteq P_{:j} \wedge (\forall k \in 1 \dots j : \pi[k] = \pi(k)) \wedge \\ & 0 \leq i < j < m \wedge \pi(j+1) \leq i+1. \end{aligned}$$

1. Ha $P[i] = P[j]$, akkor a az 1.9. lemma és (inv1)-ből $P_{:i} \sqsupseteq P_{:j}$ alapján $P_{:i+1} \sqsupseteq P_{:j+1}$. Innét a π prefix függvény definíciója (1.11) szerint $\pi(j+1) \geq i+1$, (inv1) alapján pedig $\pi(j+1) \leq i+1$. Következésképpen $\pi(j+1) = i+1$. Az $i++ ; j++ ; \pi[j] := i$ értékkadások után pedig $P_{:i} \sqsupseteq P_{:j} \wedge (\forall k \in 1 \dots j : \pi[k] = \pi(k)) \wedge 0 < i < j \leq m \wedge \pi(j) = i$. Amennyiben $j < m$, az 1.13. lemma és $\pi(j) = i$ szerint $\pi(j+1) \leq \pi(j)+1 = i+1$. A ciklusmag első ágának végén tehát teljesül az (inv) állítás.
- 2-3. Ha $P[i] \neq P[j]$, akkor az 1.9. lemma alapján $P_{:i+1} \not\sqsupseteq P_{:j+1}$. Innét a π prefix függvény definíciója (1.11) szerint $\pi(j+1) \neq i+1$, (inv1) alapján pedig $\pi(j+1) \leq i+1$, tehát $\pi(j+1) \leq i$. Ezt (inv1)-gyel összevetve, a belső elágazás előtt (inv2) teljesül:

$$\begin{aligned} \text{(inv2)} \quad & P_{:i} \sqsupseteq P_{:j} \wedge (\forall k \in 1 \dots j : \pi[k] = \pi(k)) \wedge \\ & 0 \leq i < j < m \wedge \pi(j+1) \leq i. \end{aligned}$$
 2. Amennyiben $i = 0$, akkor (inv2)-ból a $\pi(j+1) \leq i$ állítást figyelembe véve $\pi(j+1) = 0$ adódik, mivel a π függvény nemnegatív. Ezt (inv2)-vel összevetve, a $j++ ; \pi[j] := 0$ értékkadások után $P_{:i} \sqsupseteq P_{:j} \wedge (\forall k \in 1 \dots j : \pi[k] = \pi(k)) \wedge 0 = i < j \leq m \wedge \pi(j) = i$. Amennyiben $j < m$, az 1.13. lemma és $\pi(j) = i$ szerint $\pi(j+1) \leq \pi(j)+1 = i+1$. Tehát a ciklusmag második ágának végén is teljesül az (inv) állítás.

3. Amennyiben $i \neq 0$, akkor (inv2) szerint (inv3) teljesül:

$$\begin{aligned} (\text{inv3}) \quad P_{:i} \sqsupseteq P_{:j} \wedge (\forall k \in 1..j : \pi[k] = \pi(k)) \wedge \\ 0 < i < j < m \wedge \pi(j+1) \leq i. \end{aligned}$$

Mivel $i > 0$, az 1.19. lemma feltételei teljesülnek. Tehát $\pi(j+1) \leq \pi(i) + 1$. Másrészt, (inv3) 2. és 3. tényezője figyelembevételével $\pi[i] = \pi(i)$. Ebből π prefix függvény definíciójával (1.11) $P_{:\pi[i]} \sqsupseteq P_{:i}$ adódik. Ebből az (inv3) a $P_{:i} \sqsupseteq P_{:j}$ állításával együtt, az 1.7. tranzitivitási lemma alapján $P_{:\pi[i]} \sqsupseteq P_{:j}$.

Ezekből (inv3) alapján, az $i := \pi[i]$ értékadás után

$$\begin{aligned} P_{:i} \sqsupseteq P_{:j} \wedge (\forall k \in 1..j : \pi[k] = \pi(k)) \wedge \\ 0 \leq i < j < m \wedge \pi(j+1) \leq i+1. \end{aligned}$$

Tehát a ciklusmag utoló ágának a végén is teljesül az (inv) állítás.

□

Az $\text{init}(\pi, P)$ eljárás parciális helyessége:

1.21. Következmény. Ha az $\text{init}(\pi, P)$ eljárás megáll, akkor a visszatérés után teljesül az utófeltétele:

$$\forall k \in 1..m : \pi[k] = \pi(k)$$

Bizonyítás. Az $\text{init}(\pi, P)$ eljárásnak az 1.20. tételeből ismerős (inv) invariánsa és a ciklusfeltétel tagadása, azaz $j \geq m$ alapján $j = m$. Figyelembe véve még az (inv) invariáns $(\forall k \in 1..j : \pi[k] = \pi(k))$ tényezőjét, az $\text{init}(\pi, P)$ eljárás fenti utófeltétele azonnal adódik. □

Az $\text{init}(\pi, P)$ eljárás megállása és hatékonysága: A megálláshoz az alábbiakban igazoljuk, hogy az eljárás ciklusa legfeljebb $2m-2$ iterációt hajt végre.

Mivel a ciklus minden egyes iterációja $\Theta(1)$ műveletigényű, a lineáris, pontosabban $\Theta(m)$ műveletigény igazolásához elég belátni, hogy az $\text{init}(\pi, P)$ eljárás ciklusa legalább $m-1$ és legfeljebb $2m-2$ iterációt hajt végre. A ciklus (inv) invariánsa szerint $0 \leq i < j \leq m$.

- Mivel az első iteráció előtt $j = 1$, továbbá mindegyik iteráció legfeljebb eggyel növeli a j változót, és a ciklusfeltétel $j < m$, legalább $m-1$ iteráció szükséges ahhoz, hogy $j = m$ legyen, és az eljárás befejeződjék.
- Tekintsük a $2j-i$ kifejezést! $0 \leq i < j \leq m$ miatt $2j-i \in 2..2m$; ui. $j-i \geq 1 \wedge j \geq 1 \Rightarrow 2j-i \geq 2$; továbbá $j \leq m \Rightarrow 2j \leq 2m \Rightarrow 2j-i \leq 2m$, mivel $i \geq 0$.

Az első iteráció előtt $2j - i = 2$, ami minden iterációval (mind a három programágon) szigorúan monoton nő, és végig $2j - i \leq 2m$, így legfeljebb $2m - 2$ iteráció után megáll a ciklus.

1.3.3. A KMP algoritmus összegzése

A fentiekben egy *viszonylag* egyszerű és rövid bizonyítást sikerült adnunk a lineáris műveletigényű KMP algoritmus helyességére és hatékonyságára. (Érdemes összehasonlítani a [2]-ben olvasható bizonyítással. Kikerültük a *mintaillesztő automaták* bevezetését, elemzését és szimulálását.) Ehhez

- megvizsgáltuk a kérdéses sztringek megfelelő tulajdonságait,
- meghatároztuk a $\text{KMP}(T, P, S)$ és az $\text{init}(\pi, P)$ eljárások ciklusainak megfelelő invariáns tulajdonságait, valamint
- a ciklusokhoz tartozó alkalmas terminátor kifejezéseket.

Láttuk, hogy a KMP algoritmusnál legjobb és a legrosszabb eset absztrakt műveletigénye között kétszeres szorzó van, így a futási idő is nagyon stabil, és a legrosszabb esetben is meglepően hatékony, a szöveg hosszának közelítőleg lineáris függvénye. Online alkalmazásoknál a hatékonyság (a legrosszabb esetben is) és a futási idő stabilitása együtt, határozott előny a másik két algoritmusnal szemben, bár a Quicksearch várható futási ideje jobb, mint a KMP algoritmusé, így offline alkalmazásoknál ez lehet előnyösebb.

A $\text{KMP}(T, P, S)$ eljárás i változója sohasem csökken. Mivel a $T[0..n]$ szövegre csak a $T[i]$ kifejezésen keresztül hivatkozunk, a szövegen sohasem kell visszalépni. Ezért ez a KMP algoritmus kényelmesen, hatékonyan implementálható abban az esetben is, ha a szöveg (amiben keressük a mintát) egy szekvenciális fájlban van. Mivel a Brute-force és a Quicksearch algoritmusoknál a szövegen esetleg $m - 2$ karakternyit is vissza kell lépni, ezeknél – feltéve, hogy a szöveg egy szekvenciális input fájlban van – annak az utoljára beolvastott $m - 1$ karakterét folyamatosan nyilván kell tartani egy átmeneti tárolóban.

1.3.4. A KMP algoritmus szemléltetése

Az $\text{init}(\pi, P)$ algoritmus szemléltetése az *ABABBABA* mintán: (A három programág mindegyikének az elején kezdünk új sort.)

i	j	$\pi[j]$	${}^0 A$	${}^1 B$	${}^2 A$	${}^3 B$	${}^4 B$	${}^5 A$	${}^6 B$	${}^7 A$
0	1	0		\mathcal{A}						
0	2	0			\underline{A}					
1	3	1			A	\underline{B}				
2	4	2			A	B	\mathcal{A}			
0	4	2					\mathcal{A}			
0	5	0						\underline{A}		
1	6	1						A	\underline{B}	
2	7	2						A	B	\underline{A}
3	8	3								

A végeredmény:

$P[j-1] =$	A	B	A	B	B	A	B	A
$j =$	1	2	3	4	5	6	7	8
$\pi[j] =$	0	0	1	2	0	1	2	3

Példa:

A $P[0..8] = ABABBABA$ mintát keressük

a $T[0..17] = ABABABBBABABABABA$ szövegben.

A mintához tartozó $\pi[1 : N[8]]$ tömböt fentebb már kiszámoltuk.

A keresés:

$i = 0$		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
$T[i] =$	A	B	A	B	A	B	B	A	B	A	B	B	A	B	A	B	A
	\underline{A}	\underline{B}	\underline{A}	\underline{B}	\mathcal{B}												
$s=2$			A	B	\underline{A}	B	B	A	\underline{B}	A							
$s=7$									A	B	A	\underline{B}	B	\underline{A}	\underline{B}	A	
													A	B	A	\underline{B}	\mathcal{B}
													A	B	\underline{A}		

$$S = \{2; 7\} = V$$

2. Információtömörítés ([4] 5)

2.1. Naiv módszer

A tömörítendő szöveget karakterenként, fix hosszúságú bitsorozatokkal kódoljuk.

$\Sigma = \langle \sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_d \rangle$ az ábécé.

Egy-egy karakter $\lceil \lg d \rceil$ bittel kódolható, ui. $\lceil \lg d \rceil$ biten $2^{\lceil \lg d \rceil}$ különböző bináris kód ábrázolható, és $2^{\lceil \lg d \rceil} \geq d > 2^{\lceil \lg d \rceil - 1}$, azaz $\lceil \lg d \rceil$ biten ábrázolható d -félé különböző kód, de eggyel kevesebb biten már nem.

$In : \Sigma^*$ a tömörítendő szöveg. $n = |In|$ jelöléssel $n * \lceil \lg d \rceil$ bittel kódolható.

Pl. az ABRAKADABRA szövegre $d = 5$ és $n = 11$, ahonnét a tömörített kód hossza $11 * \lceil \lg 5 \rceil = 11 * 3 = 33$ bit. (A 3-bites kódok közül tetszőleges 5 kiosztható az 5 betűnek.) A tömörített fájl a kódtáblázatot is tartalmazza.

A fenti ABRAKADABRA szöveg kódtáblázata lehet pl. a következő:

karakter	kód
A	000
B	001
D	010
K	011
R	100

A fenti kódtáblázattal a tömörített kód a következő lesz:

000001100000011000010000001100000.

Ez a tömörített fájlba foglalt kódtáblázat alapján könnyedén 3 bites szakszokra bontható és kitömöríthető. A kódtáblázat mérete miatt a gyakorlatban csak hosszabb szövegeket érdemes így tömöríteni.

2.2. Huffman-kód

A tömörítendő szöveget karakterenként, változó hosszúságú bitsorozatokkal kódoljuk. A gyakrabban előforduló karakterek kódja rövidebb, a ritkábban előfordulóké hosszabb.

Prefix-mentes kód: Egyetlen karakter kódja sem prefixe semelyik másik karakter kódjának sem.

A karakterenként kódoló tömörítések között a Huffman-kód hossza minimális. Ugyanahhoz a szöveghez többféle kódfa és hozzá tartozó kódtáblázat építhető, de mindegyik segítségével az input szövegnek ugyanolyan hosszú tömörített kódját kapjuk. Betömörítés a kódtáblával, kitömörítés a kódfával. Ezért a tömörített fájl a kódfát is tartalmazza.

A tömörítendő fájlt, illetve szöveget kétszer olvassa végig.

- Először meghatározza a szövegben előforduló karakterek halmazát és az egyes karakterek gyakoriságát, majd ennek alapján kódfát, abból pedig kódtáblázatot épít.
- Másodszorra a kódtábla alapján kiírja az output fájlba sorban a karakterek bináris kódját.

A **kódfa** szigorúan bináris fa. Mindegyik karakterhez tartozik egy-egy levele, amit a karakteren kívül annak gyakorisága, azaz előfordulásainak száma is címkéz. A belső csúcsokat a csúcshoz tartozó részfa leveleit címkéző karakterek gyakoriságainak összegével címkézzük. (Így a kódfa gyökerét a tömörítendő szöveg hossza címkézi.)

A **kódfát** úgyépítjük fel, hogy először egycsúcsú fák egy minimum-prioritásos sorát határozzuk meg, amelyben minden karakter pontosan egy csúcsot címkéz. A csúcsot a karakteren kívül annak gyakorisága is címkézi. A minimum-prioritásos sort a benne tárolt fák gyökerét címkéző gyakoriságértékek szerint építjük fel. Ezután a következőt csináljuk ciklusban, amíg a kupac még legalább kettő fából áll.

Kiveszünk a kupacból egy olyan fát, amelyeknek gyökerét a legkisebb gyakoriság címkézi. Ezután a maradék kupakra ezt még egyszer megismételjük. Összeadjuk a két gyakoriságot. Az összeggel címkézünk egy új csúcsot, amelynek bal és jobb részfája az előbb kiválasztott két fa lesz. A bal ágat a 0, a jobb ágat az 1 címkézi. Az így képzett új fát visszatesszük a minimum-prioritásos sorba.

A fenti ciklus után a minimum-prioritásos sorban maradó egyetlen bináris fa a Huffman-féle kódfa.

A kódfából ezután kódtáblázatot készítünk. Mindegyik karakterhez tartozó kódot úgy kapjuk meg, hogy a kódfa gyökerétől elindulva és a karakterhez tartozó levéllel lefelé haladva a kódfa eleit címkéző biteket összeolvassuk. (Ezt hatékonyan kivitelezhetjük pl. a kódfa preorder bejárásával, az aktuális csúcshoz vezető bitsorozat folyamatos nyilvántartásával, és levélhezérve, a kódtáblázatba írásával.)

Befejezésül újra végigolvassuk a tömörítendő szöveget, és a kódtáblázat segítségével sorban minden karakter bináris kódját a (kezdetben üres) tömörített bitsorozat végéhez fűzzük. A tömörített fájl a kódfát is tartalmazza,

így a gyakorlatban Huffman-kódolással is csak hosszabb szövegeket érdemes tömöríteni.

A **kitömörítést** is karakterenként végezzük. Mindegyik karakter kinyeréséhez a kódfa gyökerétől indulunk, majd a tömörített kód sorban olvasott bitjeinek hatására 0 esetén balra, 1 esetén jobbra lépünk lefelé a fában, míg nem levélcsúcshoz érünk. Ekkor kiírjuk a levelet címkéző karaktert, majd a Huffman-kódban a következő bittől és újra a kódfa gyökerétől folytatjuk, amíg a tömörített kódon végig nem érünk.

2.2.1. Huffman-kódolás szemléltetése

Pl. az *ABRAKADABRA* szöveget egyszer végigolvasva meghatározhatjuk milyen karakterek fordulnak elő a szövegben, és milyen gyakorisággal. Úgy képzelhetjük, hogy az alábbi táblázat az új betűkkel folyamatosan bővül, ahogy haladunk előre a szövegben.

szöveg:	A	B	R	A	K	A	D	A	B	R	A
A	1			2		3		4			5
B	-	1							2		
D	-	-	-	-	-	-	1				
K	-	-	-	-	1						
R	-	-	1							2	

A fenti számolást (betű/gyakoriság) alakban összegezve:

$$\langle (D/1), (K/1), [B/2], \{R/2\}, (A/5) \rangle$$

A fenti öt kifejezést öt egycsúcsú bináris fának tekinthetjük. (A jobb olvashatóság kedvéért többféle zárójelpárt alkalmaztunk.) Mindegyik csúcs egyben levél és gyökér. A levelekhez tartozó két címkét *karakter/gyakoriság* alakban írtuk le. A tömörítés algoritmus szerint ezeket egy minimum-prioritásos sorba tesszük. A könnyebb érthetőség kedvéért ezt a minimum-prioritásos sort a szokásos minimum-kupacos reprezentáció helyett most a fák gyökerében lévő gyakoriság-értékek (röviden *fa-gyakoriság-értékek*) szerint rendezett fa-sorozattal szemléltetjük. (Azonos gyakoriságok esetén a betűk alfabetikus sorrendje szerint rendezünk. Ez ugyan önkényes, de az algoritmus bemutatása szempontjából hasznos egyértelműsítés. A fák ágait is hasonlóképpen rendezzük sorba.)

Ezután kivesszük a két legkisebb gyakoriság-értékű fát, egy új gyökércsúcs alá tesszük őket bal- és jobboldali részfának, a új gyökércsúcsot pedig a két

fa-gyakoriság-érték összegével címkézzük. Végül visszatesszük az új fát a minimum-prioritásos sorba.

$$\langle [B/2], [(D/1)2(K/1)], \{R/2\}, (A/5) \rangle$$

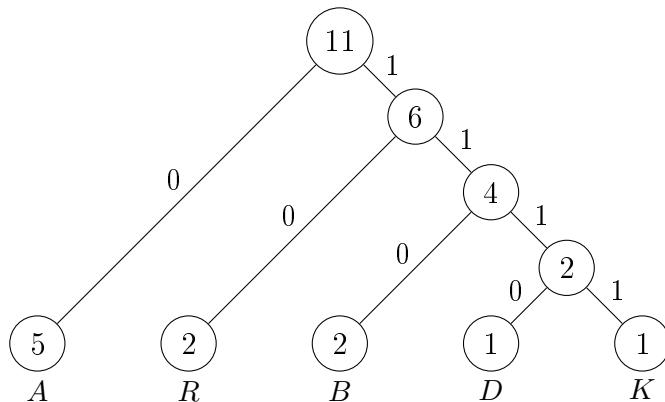
A fenti eljárást addig ismétljük, amíg már csak egy fánk marad. Ezt végül kivesszük a minimum-prioritásos sorból: ez a Huffman-féle kódfa.

$$\langle \{R/2\}, \{[B/2]4[(D/1)2(K/1)]\}, (A/5) \rangle$$

$$\langle (A/5), (\{R/2\}6\{[B/2]4[(D/1)2(K/1)]\}) \rangle$$

$$[(A/5)\mathbf{11}(\{R/2\}6\{[B/2]4[(D/1)2(K/1)]\})]$$

A fent kapott kódfát az 1. ábrán is láthatjuk.

1. ábra. Az *ABRAKADABRA* szövegnek az alfabetikus konvencióval adódó Huffman-féle kódfája

Tekintsünk az 1. ábrán látható kódfában egy tetszőleges egyszerű, azaz körmentes utat, amely a fa gyökerétől lefelé valamelyik leveleig halad! Az út eleit címkéző biteket összeolvasva adódik a levelet címkéző karakter Huffman-kódja. Így a karakterekre a következő kódtáblázatot kapjuk.

karakter	kód
<i>A</i>	0
<i>B</i>	110
<i>D</i>	1110
<i>K</i>	1111
<i>R</i>	10

A fentiek alapján az ABRAKADABRA szöveg Huffman kódja 23 bit, ami lényegesen rövidebb, mint a fenti naiv tömörítés esetén. A kódtáblázat bináris kódjait az ABRAKADABRA szöveg karakterei szerint sorban egymás után fűzve kapjuk a szöveg Huffman-kódját.

01101001111011100110100

A **kitömörítéshez** az előbbi Huffman-kód és a kódfa alapján a kezdő nulla rögtön az „A” címkéjű levélhez visz. Ezután sorban olvasva a maradékból a biteket, a 110 a B-hez visz, majd a 10 az R-hez, a 0 az A-hoz, a 1111 a K-hoz, a 0 az A-hoz, az 1110 a D-hez, a 0 az A-hoz, a 110 a B-hez, a 10 az R-hez, és végül a 0 az A-hoz. Így visszakaptuk az eredeti, tömörítetlen szöveget.

2.1. Feladat. Próbáljuk ki, hogy ha a Huffman-kódolásban lévő indeterminálmusokat a fenti alfabetikus sorrendtől eltérően oldjuk fel, ugyanarra a tömörítendő szövegre mégis mindenkorral hosszú Huffman-kódot kapunk! (Ha például a minimum-prioritásos sorból azonos fa-gyakoriság-értekek esetén az alacsonyabb fát vesszük ki előbb – ezt az ad-hoc szabályt az alfabetikus konvenciónál erősebbnek véve –, akkor a fenti példában a kódfát felépítő ciklus második iterációjában a $[B/2]$ és az $\{R/2\}$ fát fogjuk összevonni.)

2.3. Lempel–Ziv–Welch (LZW) módszer

Az input szöveget ismétlődő mintákra (sztringekre) bontja. Mindegyik mintát ugyanolyan hosszú bináris kóddal helyettesíti. Ezek a minták kódjai. A tömörített fájl a kódtáblázatot nem tartalmazza. Részletes magyarázat olvasható Ivanyos Gábor, Rónayi Lajos és Szabó Réka: *Algoritmusok* c. könyvében [4]. (Online elérhetősége az irodalomjegyzékünkben.)

Jelölések az absztrakt struktogramokhoz:

- Ha a kódok b bitesek, akkor $MAXCODE = 2^b - 1$ globális konstans a kódként használható legnagyobb számérték. Ha pl. $b = 12$, akkor $MAXCODE = 2^{12} - 1 = 4095$.
- A $\Sigma = \langle \sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_d \rangle$ sorozat tartalmazza az ábécé karaktereit.
- A tömörítésnél „*In*” a tömörítendő szöveg. „*Out*” a tömörítés eredménye: kódok sorozata. A kitömörítésnél fordítva.
- D a szótár, ami $(string, code)$ rendezett párok, azaz *Item*-ek halmaza. A szótárat a tömörített kód nem tartalmazza. Ehelyett a kitömörítés rekonstruálja az ábécé és a tömörített kód alapján.

<i>Item</i>
<i>+string : </i> $\Sigma^{\langle \rangle}$
<i>+code : </i> \mathbb{N}
<i>+Item(s : </i> $\Sigma^{\langle \rangle}$; $k : \mathbb{N}$) { <i>string := s</i> ; <i>code := k</i> }

(LZWcompress($In : \Sigma\langle\rangle$; $Out : \mathbb{N}\langle\rangle$))

$D : Item\{\}$ // D is the dictionary, initially empty	
$i := 1 \text{ to } \Sigma $	
$x : Item(\langle\Sigma_i\rangle, i) ; D := D \cup \{x\}$	
$code := \Sigma + 1 ; Out := \langle\rangle ; s : \Sigma\langle In_1\rangle$	
$i := 2 \text{ to } In $	
$c : \Sigma := In_i$	
\backslash dictionaryContainsString($D, s + c$)	
$Out := Out + code(D, s)$	
\backslash $code \leq MAXCODE$	
$s := s + c$	$x : Item(s + c, code++) ; D := D \cup \{x\}$
	SKIP
$s := \langle c \rangle$	
$Out := Out + code(D, s)$	

(LZWdecompress($In : \mathbb{N}\langle\rangle$; $Out : \Sigma\langle\rangle$))

$D : Item\{\}$ // D is the dictionary, initially empty	
$i := 1 \text{ to } \Sigma $	
$x : Item(\langle\Sigma_i\rangle, i) ; D := D \cup \{x\}$	
$code := \Sigma + 1$ // code is the first unused code	
$Out := s := string(D, In_1)$	
$i := 2 \text{ to } In $	
$k := In_i$	
\backslash $k < code$ // D contains k	
$t := string(D, k)$	$t := s + s_1$
$Out := Out + t$	$Out := Out + t$
$x : Item(s + t_1, code)$	$x : Item(t, k)$ // k=code
$D := D \cup \{x\}$	$D := D \cup \{x\}$
$s := t ; code++$	